

Прикази Reviews Comptes rendus

**Putovanje i Obrazovanje
„O čemu govorimo kada govorimo o
putovanju: Prilog kritici teleologije
obrazovanja“, Predrag Krstić i Alek-
sandar Ostojić, Institut za filozofiju i
društvenu teoriju, Beograd, 2023.**

Ako uopšte neka knjiga može da ima inicijale, recimo u vidu određenog žiga sa tajnovitim značenjem, onda svakako to može biti upravo ova knjiga. Njezini inicijali jesu *PIO*. Naime, knjiga je podeljena u tri odeljka – „Put putuje...“, „Lunja bez Maze“ i „Nezagrejana stolica“, a svako od poglavlja u okviru celina počinje jedinim zajedničkim slovom. Tako svih pet poglavlja (*Putnici, Putnik, Putokaz, Putovnica, Putarina*, str. 6-67.) prve celine počinju početnim *P* iz naslova samog odeljka. Za „Lunju bez Maze“ je bilo rezervisano slovo *I* u njenih sedam poglavlja: *Izgon, Izbor, Ispust, Izmicanje, Izgradnja, Izbačenost, Izlaz* (str. 68-137.), dok u poslednjoj celini „Nezagrejana stolica“ nalazimo još pet poglavlja kojima je *O* zajednički imenitelj: *Odašiljanje, Odstupanje, Odmetanje, Odricanje, Odjava* (str. 138-204.).

Sada se postavlja pitanje, šta su ovime želeli da nam poruče autori? Da li da je svaki od njih konzumirao alkoholne napitke (čitajmo: *pio*) tokom prolaska kroz sve etape putovanja zvanog *Pisanje i Odisejavanje*? Ili možda žele da nam poruče – da hteli da kalkulišemo ili ne, gotovo svaka od naših *celoživotnospoznajnih odiseja* pri svojem kraju upućuje na vrata ustanove koja se zove *PIO* fond (Republički

fond za penzijsko i invalidsko osiguranje)? Međutim, iako je šaljivost dobar remedijum na putovanju ka *Zdravlju*, ovo je ozbiljna knjiga. Konačna hipoteza jeste ona u kojoj njeni inicijali upućuju na dva osnovna tematska okvira o kojima ona govori i konjuktivni, sastavni veznik među njima. To su *Putovanje I Obrazovanje*.

Upravo taj veznik *I* je itekako bitan, jer nije najintuitivnije povezati ova dva pojma. Međutim, sudeći po nazivima poglavlja jasno je da je *symplotke* (splet, preplitanje) ove dve teme moguće očitovati kroz veliki broj podtema. Osim što je tematski horizont širok i vremenski je takođe, tako da je bogata literatura korišćena u izradi ove knjige zapravo jedan *spisak neuralgičnih tačaka svekolike (prevashodno) okcidentalne učenosti*.

Šta to prvenstveno podrazumeva? Iako se odmah na početku kaže da „ima nečeg arhetipskog u vezivanju života za kretanje, a statičnosti za ono njemu suprotno“ (str. 8), nešto kasnije se dodaje i da „nismo skloni da svako kretanje smatramo putovanjem“ (ibid.). Ovime autori žele da poruče da je svakom putovanju, pre svega, imanentna osnovna ljudska vrednost – *sloboda*. Dakle, samo slobodan čovek može da *uči*. Samo takva jedinka može da se oda *lutanju*.

Povezivanjem ova dva, dolazimo do novog podteksta ove knjige, ovo zaista jeste jedan neobičan materijal za učenje – gotovo *udžbenik*, ali vrlo specifičan i poseban. To je možda i prvi *udžbenik o lutanju*.

Šta bi ovo trebalo da znači? Ko i(li) šta luta? *Prevashodno, putujući, lutaju ide-*

je. I to zajedno sa celokupnom teorijom, od mesta do mesta i od jednog do drugog razdoblja, one se izlažu različitim situacijama i dolaze u kontakt sa najrazličitijim ličnostima sa kojima dalje nastavljaju komunikaciju (V. str. 45.). Na ovo aludira i sam starogrčki pojam *theoros* kao onaj koji praktikuje *theorein* što je označavalo delegata nekog polisa koji je išao na festivale u druge polise ili putovao u proročišta radi savetovanja. Shodno tome, autori zaključuju: “Mora se napustiti dom da bi se teoretizovalo, da bi se, kao kod Aristotela, s vrha stadiona sinoptički sagledavalo, ali se i to putovanje, započeto udaljavanjem, kao i svako, drugo, mora negde završiti. U slučaju grčkih teoretičara, za razliku od savremenih, početak i kraj putovanja bili su jedno isto: svoj dom, vlastiti polis” (str. 54.).

S druge strane, istinska lualica se ipak razlikuje od ovog principa. Njoj izmiče blagodat dovršenja i počinka. U ovoj knjizi saznajemo da su istočnici ovakvog poimanja lualice i lutanja zapravo još duboko starozavetni. Naime, “Biblija nas izveštava da je, tek što je stvoren čovek i tek što je otpočeo život van Edenskog vrta, prva generacija počinila zločin bratoubistva, a vinovnik je kažnjen – da luta” (str. 70.). Međutim, iako Kain, kažnjen da luta kao osuđeni odmetnik jeste ta arhetipska, “mitska figura antiheroja kao osuđenika na večno lutanje”, samo “lutanje nije uvek kazna, uprkos snazi Kainovog primera” (str. 72.). To već potvrđuju i Moj-sijeva četrdesetogodišnja lutanja sa Jevrejima u pustinji, umesto Božijeg naloga za odlazak u obećanu zemlju zarad skidanja lanaca i uništavanja ropskog mentaliteta. Dakle, “lutanje je ovde u funkciji raskida s prethodnim stanjem, raščišćavanje prostora i otvaranje mogućnosti za počinjanje iznova – *pustinjski seminar o samoupravi*” (str. 75.).

Radi kompariranja lutanjima ovim zemnim prostorom, autori navode primere Odiseja i Letećeg Holandanina, koji po njihovom sudu imaju još goru sudbinu jer lutaju po beskrajnim (bezobalnim) vodenim prostranstvima. Osuđene lualice pate na svojim putovanjima jer su grešnici koji su se na neki način ogrešili o božanski ili prirodni poredak, te za njih ima samo putovanja bez odredišta. “Smisao osude na lutanje svuda je jasan. Nema doma, nema porodice, nema smiraja” (str. 79.).

Autori lualicama suprotstavljaju i šetače, koji ipak imaju odredište i svrhu, linearni progres od početka do kraja. Ipak, “lutanje se razlikuje od šetanja po svojoj bliskosti grešci. *Errare* na latinskom znači “lutati”, (...) sa daškom krivice, moralne ili pravne: neuspeh, uvreda, greh ili prestup. Ozloglašeno lutanje naokolo – (...) – sugeriše sklonost zastranjivanju, dok se šetanje čini moralno neutralnim ili makar retko dvoličnim” (str. 94.).

Lutanje nije ograničeno ni na materijalni ni na duhovni svet – “pošto se ne odnosi samo na pešake, lutanju pripadaju drugačije mentalne forme: plutanja, sanjarenja i pogledi iskosa (str. 105.). “Lualice pripadaju carstvu nemerljivog” (str. 107.).

Idući ka savremenom načinu poimanja ovog subjekta, uočava se jedna nova figura, čiji se naziv najčešće ne prevodi, jer bi to bilo štetno za njega, a on je – *flâneur*. “Reč potiče od staronordijskog infinitiva koji znači “lutati bez svrhe”, a Francuzi su svojom obradom rafinirali taj glagol tako da u devetnaestom veku ukazuje na prefinjeni senzibilitet razonode gradskih lualica” (str. 117.). Onaj novum koji ovaj pojam donosi jeste to što “lualica sada može biti i dobrostojeći građanin i lualica sada može da luta ne pomerajući se” (str. 120.). Stoga, “urbano lutanje se, konačno, vraća u Pariz sa novom generacijom urbanih posmatrača” (str. 122.).

Dakle, da se zaključiti ono što su i autori, a to je da je izvesna *geometrija lutanja* zapravo najviše sklona “serpentinastim linijama u pokretu, sa uglovima zagledanim vijugavim krivinama” (str. 125.).

Imajući u vidu to da je celokupno poslednje poglavlje “Nezagrejana stolica” kroz mnošto obrazovnih (gotovo pedagoških) primera i metafora od antičke ideje da *nema bolje životne škole od putovanja* (str. 139.), što se može uzeti i za glavnu ideju ove knjige, do moderne ideje *bildung(s)-obrazovanja*, posvećeno suštinskom odnosu ova dva ključna pojma, postaje jasno da je ovde ipak *lutanje* ključni medijum u odnosu putovanja i obrazovanja.

Jer – Kada smo nešto stvarno naučili a da nismo probali i neki drugačiji način, da nismo skrenuli sa *pravoga puta*?

Kada smo nešto istinski naučili a da to nisu bili plodovi sopstvenih grešaka, kao svojevrsno *vraćanje na staze detinje začudnosti, one u koju su se umešali naši roditelji* (str. 204.).

Vuk Trnavac

Doktorand na Filozofskom fakultetu,
Univerziteta u Beogradu